

НАУЧНО ДРУШТВО ЗА НЕГОВАЊЕ
И ПРОУЧАВАЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА
БЕОГРАД

СТУДИЈЕ СРПСКЕ И СЛОВЕНСКЕ
Серија I, год. VII

КАТЕДРЕ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИКШИЋ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
БАЊАЛУКА

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СРПСКО САРАЈЕВО

СРПСКИ ЈЕЗИК

VII/1–2

Београд, 2002.

ИНТЕРЕСАНТНА И ОРИГИНАЛНО ОСМИШЉЕНА КЊИГА

(Мирослав Јовановић: *Језик и друштвена историја*,
Београд 2002, 1–232)

Пред нама је интересантна и оригинално осмишљена књига, у којој се разрађују, уопштено говорећи, две концепције, дакако већ и досад присутне у нашој науци, али зналачки усаглашене.

Једно су – детаљно приказана политичка и културолошка збивања у српској прошлости почев од 18-ог века, па преко богатог у одговарајућим токовима 19-ог, и све до почетка 20-ог, и то повезано са променама које су водиле ка нашем садашњем стандардизованом књижевном језику. Наглашавамо да се овде ишчитава одлично познавање појединости из области језичког развоја (а аутор је историчар по струци), и – још више – познавање саме литературе коју су стварали ондашњи мислиоци и писци, они који су, свако на свој начин, учествовали у сређивању тада актуелних филолошких проблема. Приказана је не толико историја поступног развоја стандардног српског језика са лингвистичког гледишта, колико историјат предвуковских размишљања о његовим перспективама и неопходним карактеристикама.

Друго је – сугестија да се, управо на основу наше што боље упознатости са заслугама тих тадашњих теоретичара и интерпретатора, настави са већ и иначе отпочетом ревизијом целокупног дела Вука Караџића. М. Јовановић истиче како су дуго истрајавали стереотипи у вези са Вуком као културним месијом свога – и нашег – времена, поједностављено, готово митологизирано гледање на њега; владало је укорењено уверење о ондашњој великој победи,

о „револуцији”. Било је доста стереотипа и поводом Вукових опонената, као оних који су презирали народни језик.

У оквирима ауторове условно назване прве концепције (делови излагања нису садржински строго одељени) подробно је приказана непрекидна међузависност општеисторијских и историјскојезичких фактора у времену које се посматра. Нису мимоиђени ни тадашњи утицаји европских праваца (барокно доба, просветитељство, предромантизам, романтизам), тј. све оно што је, разуме се условљено постојећим домаћим приликама, давало свој печат разним помацима, прогресијама и регресијама у пројектовању српског писаног изражавања. Ту су ауторови осврти на учешће еманципованих интелектуалаца, тада већ упознатих са европским превирањима. Карактеристични су били и међусобно раздвојени „друштвени модели”, они који су, на једној страни, поникли у Отоманској империји – народњачки, традиционални концепт културе, а на другој страни, у Аустрији – грађански. И сами ти концепти, првенствено овај други, садржали су некохеренције, а и дисконтинуитете. Такве две струје сударале су се и пре Вука Караџића, а продуктивно за даље исходе управо у Вуковој епохи. Почетком 19-ог века већ се увиђало и постојање дијалекатске раслојености на српским територијама, па су и стога настајале расправе о потреби усавршавања књижевног језика уопште.

Битан је био пораст различитих основних знања, а самим тим и интерес за апстрактније мисаоне и изражајне јединице и за респективни даљи језички развој – оно што дуго није ни улазило у видно поље већине говорника а ни разних познавалаца писања. Настало је обогаћење појмовности као и самог њеног изражавања. Из тога су произишле, што је сасвим логично, полемике у вези са диглосијом у дотадашњем писању: са измењеним (током времена) рускословенским, и са тада у знатној мери онарођеним језиком. Рађале су се потребе за новим терминологијама, друштвено-правном и осталим. Аутор истиче позитивну улогу у том правцу Друштва српске словесности средином 19-ог века.

У студији доминира инсистирање на чињеницама које сведоче о томе да је већ и пре Вука сазревало, истина неуједначено али неумитно, оно што је касније постало „вуковство”. Не треба да се занемарује постојање српске грађанске културе и у претходном столећу: сугестивна је у том погледу *Српска библиографија XVIII века* коју је саставио Георгије Михаиловић (1964. г.), тј. преглед свих књига објављених од 1700. г. до 1800. г. Ту библиографију је по четвртинама датог столећа разврстао и тематски класификовао М. Јовановић. Из такве анализе се дознаје како је током овог периода расла лаичка литература у односу на богословску. Књижевна продукција је поступно еволуисала и према школској, практичној, приручној (тј. према сублитератури), а и према преводној. У исто време је нарастала и домаћа

белетристика, истина са доста превазиђених традиција у писму које су се, што даље све приметније, гасиле.

У новије време, закључује М. Јовановић, покренуло се рационално разматрање епохе о којој је реч, и целе ове проблематике. Аутор приписује велику заслугу у томе, између осталих, Меши Селимовићу, његовој студији *За и против Вука* (1967. г., касније поновљена, како М. Ј. наводи, у 14 издања).

Књига Мирослава Јовановића пружа увид у некадашња просуђивања српских писаца и граматичара о томе како треба да изгледа књижевни језик, а овакав преглед је добро уклопљен у општу историју културе српског народа у 18-ом и 19-ом веку. Студија даје подстицаја да се уз што подробније упознавање са данас већ постојећим научним радовима (о Вуку, па и о „поствуковству”), по могућству са социолингвистичког и са интердисциплинарног становишта, одговарајуће еволуције и даље проучавају.

Ирена Грицкат

